

De har gjennomført et vellykket angrep og overlevd

En av soldatene blir såret i skulderen, får morfin og hentes ut av helikopterert.

En film om krig

Vil den danske dokumentaren "Amadillo" snu Afghanistan-debatten i Norge?

TEKST: DAG TANGEN OLSEN

Den danske Afghanistan-dokumentaren som vant en pris i Cannes, har skapt debatt i hjemlandet. Den klatret raskt til topps på publikumsbarometeret og ble den meste sette filmen i juni i Danmark. "Den kan snu Afghanistan debatten også i Norge" spådde VG. Vil den det?

Vi så filmen da den ble vist for fagfolk og filmkritikere i Oslo nylig og var ikke rystet? Hvorfor? For å bruke en klisjé: Det kommer an på øynene som ser.

Filmen er sånn på det jevne. Det åpner

med en rå alhøisert guttefest med en betalt stripper. Det er soldatenes avskjed med Danmark. De er 20 år, så dette går hånd i hånd med tårevåt avskjed med mor, hele tiden med kamera på slep. Det er "Paradise hotell"- generasjonen – hvor alt skjer foran kamera. Instruktøren har vunnet soldatenes tillitt og er med overalt. Her er det ikke mye av de anonymiserte norske soldater med bare fornavn og retusjerte ansikter. Deretter følger overføring til Afghanistan, og utplassering i Armadillo, en dansk utpost i Helmand-provinsen i Sør-Afghanistan, der instruktøren Janus Metz og filmfotografen Lars Skree i et halvt år følger de danske soldatene i forreste linje.

Dette er Talibanland – grønn, tett vegetasjon og fienden opererer på kloss hold. Vi får høre i briefingen ved ankomst at fienden er rå, hard og modig.

Selv med dårlige våpen kan en gruppe på 10-12 taliban godt utfordre en moderne utrustet tropp på 40 .

Så følger dagliglivet. Porno, dataspill og vekttrening i leiren, avbrutt av patruljer og kjedelige vakter der lite skjer. Det er med andre ord lite finkultur. De gjenomtenkte utenrikspolitiske analysene om hvorfor man er i Afghanistan er ikke det som dominerer samtalen mellom soldatene. Men hvem hadde ventet det?

Stadig er det en underliggende usikkerhet, engstelse og spenning. Spørsmål fra den ene soldat til en annen: Skal du ta deg en sigar når du har drept din første Talibansoldat?

Det er to måneder igjen. Tre danske soldater i en naboavdeling blir drept av en IED (hjemmelagede bomber). Det er venner. Alvoret rykker nærmere. De danske tapene er nå oppe i totalt 30.

Stadige patruljer, over jorder, kryssing av små vanningsanlegg, litt drops til barna, men stort sett er befolkningen grå, anonyme silhuetter som på ulike måter spør: Hører dere egentlig til her? Hva skjer med oss når dere drar? For dere vil dra, ikke sant? Og da må vi overleve.

For soldatene blir det etter hvert litt sånn "Fucked up". Man lengter hjem. Men så kommer det til kamp, virkelig kamp på nært hold og her er det sivile filmanmeldere og folk med militær bakgrunn skiller lag.

Det er tett vegetasjon i Helmand der danskene opererer. Ildkontakt oppstår på svært korte avstander.

Under tittelen: "Danskenes Vietnam" heter det i Dagbladet: I scenen som skaper aller størst debatt dreper to danske soldater fire talibansoldater under en skuddveksling, der de i kampens hete skyter ned i en grøft uten å sjekke om motstanderen vil overgi seg. Etterpå ler soldaten av det hele.

Jan Gunnar Furuly skriver i Aftenposten om det samme: Det er bokstavelig talt sprengstoff de (regissøren og fotografen) serverer oss. I Danmark har Forsvarsministeriet igangsatt granskning av det som fortøner seg for oss kinogjengere som regelrett likvidering av sårede og stønnende Talibansoldater.

Er du av den oppfatning av at de danske soldatene begikk krigsforbrytelser i Afghanistan, spør Aftenposten, regissøren. Med sikker nese for at det ligger klingende mynt og høye besøkstall i et pirrende svar, lar Janus Mets det hele henge i luften: Jeg er ikke militær ekspert. Det er ikke min jobb som dokumentarist å konkludere....

Forfatteren Carsten Jensen tar i en kronikk i Dagbladet ennå sterkere i:

"Fem talibanmedlemmer fanges i en grøft bak de danske linjene. Grøften blir pepret med granater og da de danske soldater rykker fram, finner de fem sårede, og avliver dem.

Det ser vi ikke, men vi ser de drepte få minutter etter at livet har forlatt dem, innsmyrt i blod og jord. Vi ser de danske soldatene behandle kroppene som en slakteriarbeider behandler oppskårne svineskrotter han har slengt på blodstenkte fliser. Vi hører dem snakke om de drepte som om de ikke var annet enn dødt dyrekjøtt. Vi ser dem skryte av drapene de har begått. Vi ser dem i en adrenalinpumpende tilstand, som knapt nok er til å skille fra blodrus. Kanskje det nettopp er det det er. Vi ser dem smykke seg med de dreptes våpen, de ligner på leende berserker fra en fjern fortid i menneskehetens historie. Et barbari vi trodde for lengst hadde lagt bak oss." Så langt Karsten Jensen.

For en med et militært blikk for situasjonen ser jeg følgende: To danske soldater er såret og blir evakuert i helikopter. Spent stemning. Operasjonen fortsetter. Patruljen blir på ny tatt under ild. Kameraet svinger lett kaotisk rundt. Hvor er fienden? Har noen sett noe? Så: Like ved ca 10-15 meter Taliban. Kom-

Jon Reichelt, oblt. og psykiater

Krig og særlig kamp på nært hold er på grensen av det mennesker kan tåle. Det er den innlærte drillen som skal få deg til å reagere riktig. Men folk reagerer likevel forskjellig. Noen handler, andre blir passive. Men som vi hører i slike svært pressete situasjoner opplever soldatene ulike ting selv de har vært tett inntil hverandre. Poenget er at hjernen ikke opererer helt adekvat i slike situasjoner. Hva skjedde egentlig? Etter

nærkampen i filmen varierer for eksempel anslaget over antall motstandere fra to til seks under debrifingen. Noen sier sleivete at de skjøt ut 50 skudd, noe som trolig i høyeste grad er svært subjektivt. Virkelighetsoppfatningen spriker voldsomt fordi dette er en opplevelse under meget sterkt press.

Jeg ser også at soldatene viser tegn på frustrasjon mot slutten av sin tjenestetid, men da er det en lederoppgave å sørge for at frustrasjon ikke blir til aggresjon og at den vender seg mot befolkningen.

Oberst Odin Johannessen, sjef på krigsskolen, med lang erfaring fra Afghanistan

Jeg kjenner meg igjen i filmen. Dette er Afghanistan på en usminket måte. Det eneste du mangler er lukten og lyden. Det jeg savnet var at man fikk inntrykk av at soldatene som dro nedover bare hadde en kort opptrening. Men det er jo ikke riktig. Her ligger lange og grundige forberedelser bak, i Danmark som i Norge. I filmen ser du heller ikke noe av samarbeidet med det afghanske militæret og forsøket på sivil oppbygging. Det er ikke tema. Det er krigen sett fra soldatens ståsted og det viser man på en usminket måte.

Jeg reagerer likevel på en noe endimensjonal beskrivelse av soldatene: Inn å se på porno- ut og sloss. Inn og se på porno – ut og sloss. Det er mange typer soldater. Noen leser også seriøse bøker – faktisk.

Når det gjelder den nærkampen som inntraff på slutten av filmen, må man regne med at slike ting skjer. Man må gjennom en debrifing for å få korrigert sitt eget bilde av situasjonen. Jeg opplevde troppsjefens opptreden som adekvat når spørsmålet om "henrettelse" kom opp.

mandorop. Håndgranater. Når håndgranatene går av stormer to mann fram og renser grøften på kort hold. Helt etter boken.

Laget har klart det. Troppen har klart det. Alle er i live etter nærkampen. Høy stemning. Kroppene av Talibansoldatene blir trukket fram fra grøften. Er det noe av etterretningsverdi her? Hvilke våpen har de? Tøft ja, adrenalinivået er høyt. Det er glede over å være uskadd, blandet med stolthet over å ha utført et oppdrag de har trent på hundrevis av ganger. Det fungerte også når det virkelig gjaldt. De har vært opp til eksamen og de passerte med glans. Stemningen er høy, ja, men

jeg så ikke blodrus og ikke likvidering. Men det kommer an på øynene som ser! (se egen ramme)

En 20 årig soldat ringer etter sin ilddåp øyeblikkelig hjem og sier til sin mor, som er ennå mer bekymret: "Vi har henrettet Taliban-soldater". En opprørt mor ringer Hærens operative kommando og spør om det er meningen at sønnen hennes skal vende hjem fra Afghanistan som psykopat. Slikt skjer når alle har mobiltelefon, men det betyr ikke at det er dette som har skjedd. Hærens overkommando foretok en undersøkelse og soldatene ble frikjent. ■